

Til

Kulturdepartementet

Kunnskapsdepartementet

Høringssvar på utredningene "Utredning om litteratur- og språkpolitiske virkemidler" og "Til bokas pris. Utredning av litteraturpolitiske virkemidler i Europa".

Norske Barne- og Ungdomsbokforfattere takker for muligheten til å gi høringssvar til disse to utredningene i arbeidet med en mulig boklov i Norge. Vi gir her svar til begge utredningene under ett.

Det selges mer norsk skjønnlitteratur for barn enn det selges tilsvarende for voksne. Tallene Oslo Economics presenterer i sin utredning viser at salgstallene for vår litteratur har steget med 50 % fra 2005 til 2010. Vi opplever det som påfallende at nesten all argumentasjon og debatt omkring en mulig norsk boklov dreier seg om salget av voksenbøker. Fra vårt ståsted er bøker for barn og unge de viktigste bøkene, og de unge selv de viktigste leserne. Et forarbeid til en norsk boklov bør derfor også for en stor del basere seg på behovene barn har for bøker. Vår argumentasjon i denne høringen vil derfor dreie seg om spørsmål knyttet til barne- og ungdomslitteraturen og utbredelsen av denne.

Norske Barne- og Ungdomsbokforfattere, NBU, er en forfatterforening som organiserer forfattere av bøker for barn og ungdom - det vil si all skjønnlitteratur, fra bildebøker for de minste til romaner for de nesten voksne. NBU er tilhengere av en boklov i Norge for å styrke utbredelsen av litteratur og for å sikre tilgjengeligheten av den. Barnebøker trenger også lenger levetid enn voksenbøker, og alle forfattere må ha en viss kontroll over royaltymberegninger, noe en lengre fastprisperiode kan sikre.

Vi vil i dette høringssvaret vise til følgende punkter:

1 Barn kjøper ikke bøker selv

2 Bøker for barn har en annen salgsutvikling enn voksenbøker

3 Barn har ikke utbredt mulighet for å lese bøker digitalt

4 Enkel tilgjengelighet til barnebøker er viktig for språkopplæringen

5 Det er en sammenheng mellom salgskanaler, antallet utgivelser og bruk av bøker

1 Barn kjøper ikke bøker selv

Bøker for barn selges på en annen måte enn skjønnlitteratur for voksne. Først og fremst kjøper barn i liten grad bøker selv, bøkene blir kjøpt til barn. Barn ser heller ikke mye reklame for bøker.

At barn ikke kjøper bøker selv er ikke noe paradoks, nesten alt barn trenger blir kjøpt og betalt av voksne. På den måten påvirker også de voksne barnas valg og preferanser. Ofte blir bøker gitt i gaver, og da er det like ofte den voksnes referanser fra egen barndoms lesing, som det er barnas ønsker som avgjør valget.

Bøker for barn og ungdom forsøkes tilpasset alderen og utviklingen til barnet. Man introduserer barnet for pekebøker og enkle bildebøker via høytlesningsbøker til bøker for selvlesing. Fra tiårsalderen forsvinner gjerne illustrasjonene ut av de skjønnlitterære bøkene og teksten tar større plass. Mot slutten av tenårene ligner bøkene mer og mer på litteratur skrevet for voksne, uten å bli rene voksenbøker. Språket blir også i en viss grad tilpasset det vokabular den unge leseren forventes å ha. En barndom trenger stadig nye bøker for å få den stimulans og motstand god litteratur skal gi, både som mental utfordring og som trening og opplæring i morsmålet.

Typisk er det også at bøker går i arv, de bøkene man vokser fra blir overlatt yngre barn, slik at mange får glede av ei bok.

2 Bøker for barn har en annen salgsutvikling enn voksenbøker

Skjønnlitteratur for voksne markedsføres mest intenst om høsten, og det virker som de har en salgsperiode fram mot jul. Bøker for barn og unge har svært ofte lengre salgstid, de er tilgjengelige i bokhandlene og selges jevnt over flere år.

Barn, spesielt de yngste, biter seg ikke merke i hva forfatteren heter eller hvilket forlag som gir ut bøkene. Da er den visuelle gjenkjennelsen av bøkene viktig. Forlagene bruker dette bevisst, ved å utstyre bokserier med symboler ungene kan kjenne igjen, av typen "Leseløve" eller "10-12". Også forfatterskapte serier, slike som "Otto Monster" eller "Svein og rotta" har karakteristika som gjør dem lett å kjenne igjen som del av serien. Dette gjør at barna vet at det er nettopp den bokserien de liker å lese.

Svært ofte blir barn og unge oppmerksom på en bokserie en stund etter at bøkene har begynt å komme ut, og da vil de gjerne lese flere bøker i samme serien også. Det gjør at salget av de tidligere utgivelsene i samme serie også øker. Det er da selvsagt svært viktig at alle bøkene i serien finnes i salg, også de tidlige utgivelsene. Det at bøkene er beregnet på bestemte aldersgrupper gjør også at det stadig kommer nye lesergrupper til og oppdager serier og forfatterskap.

3 Barn har ikke mulighet for å lese bøker digitalt

Det påpekes stadig i debatten omkring en boklov at e-bøker nå vil overta markedet og at det blir mindre behov for de fysiske bokhandlene. Dette er ikke gyldig for barn og ungdom. Selv om mange voksne laster ned applikasjoner for barn til mobiltelefoner og lesebrett for å lese bøker sammen med dem, har de færreste unger tilgang til slike elektroniske lesehjelpemidler permanent. I beste fall får de låne en mobiltelefon en liten stund, for å se på en litterær applikasjon.

En del av spørsmålet er også hvordan slike elektroniske lese muligheter oppleves av barn.

Observasjoner av barn med tilgang til lesebrett eller smarttelefoner viser at de svært fort velger bort de litterære applikasjonene til fordel for spill og filmer. Det er også tydelig at de bokapplikasjonene som ligner mest på spill eller film, er de mest populære.

Vi tror at barns leselyst og dermed leseevne best opparbeides og vedlikeholdes ved at ungene har permanent tilgang til bøker, at bøkene har en like naturlig plass i barnets hverdag som leker har, og at bøker er noe man kan ty til når man selv ønsker det. Det tror vi kun er mulig når papirbøker er tilgjengelig.

Et annet argument mot e-bøker for barn er at de ikke kan arves eller gis bort, slik vanlige bøker kan. Selv om mulighetene for å lese bøker elektronisk skulle være tilstede, kan vi i liten grad se for oss at voksne vil gi bort en e-bok i julegave. Vi tror heller ikke at e-bøker kan gis videre til yngre barn, enten det er søsken eller barn av foreldrenes venner. E-bøker kan heller ikke få nytt liv via bruktbutikker eller loppemarkeder, slik svært mange barnebøker får i dag.

Konklusjonen på dette punktet er at NBU ikke tror at e-bokhandlere kan gi et tilbud som på noen måte kan fylle barns behov for gode, norske bøker.

4 Tilgjengelighet av barnebøker er viktig for språkopplæringen

Det viktigste argumentet for norsk litteratur for barn og ungdom er den styrke den gir norsk språk. Et nasjonalt språk behøver stadig nye bøker, bøker som kan speile den unge leserens hverdag og liv, bøker som kan gi dem nye utfordringer og bøker som handler om deres egne interesser. Selv om klassiske bøker er en viktig del av kulturarven vår, er det svært avgjørende at det stadig kommer nye bøker og nye fortellerstemmer, slik at litteraturen oppleves aktuell og vital for leserne. For å nå det målet, er det nødvendig at bøkene er tilgjengelige lokalt. Bokhandel på Internett er ikke noe reelt alternativ for dem som skal kjøpe bøker for barn. Skal voksne bruke nettbutikker for å finne fram til barnebøker, blir det ofte til at de velger titler og forfattere de selv husker fra sin barndom.

Nettbokhandlere har også lett for å vise fram volumselgere, hvor antall solgte eksemplarer blir et argument for at neste bokkjøper skal velge samme tittel gjennom funksjoner som "Kunder som kjøpte denne boka, valgte også denne".

NBU vil hevde med styrke at bare en fysisk bokhandel kan anbefale og hjelpe til med å velge bøker som de unge leserne vil være tjent med. Vi tror også at fraværet av ordinære bokhandlere ikke fører salget av bøker for barn og unge over på Internett, det fører heller til at man velger å kjøpe noe annet i stedet for bøker. Leter man etter en gave til et barn, vil man gjerne ha gaven tilgjengelig der og da, innpakket i gavepapir. Ofte har barnet laget en ønskeliste og vil ha en bestemt bok. Finnes ikke bokhandelen tilgjengelig, velger man heller noe annet fra ønskelisten framfor å bestille boka på nett. En god del barnebøker selges også ved at ungene selv er med i bokhandelen og får velge ut den boka de ønsker, da gjerne etter gjenkjennelse av boka. En vanlig situasjon i barneavdelingen i en bokhandel, er barn som sitter på gulvet med en bunke bøker de skal velge fra. At barnebøkene har en såpass stor plass de ofte har hos mange bokhandlere i dag, viser tydelig verdien det er for barn å ha en slik butikk i nærheten.

Norske Barne- og Ungdomsbokforfattere tror at den reguleringen av bokomsetningen en boklov kan gi, vil trygge de lokale bokhandlene og dermed være avgjørende for tilgjengeligheten av barne- og ungdomsbøker. Erfaringer fra friprislandene Sverige og Danmark viser at antallet bokhandler er redusert til en tredjedel av det som finnes i Norge – målt etter innbyggertall.

Den språklige implikasjonen av dette er ganske åpenbar. At barn og ungdom får tilgang til litteratur de finner interessant og som de kan kjenne seg igjen i på sitt eget språk, er i dag selvsagt, og slik må det også forbli. Spesielt viktig er det at det også finnes tilgjengelig vital og aktuell litteratur på nynorsk og på de samiske språkene. Barns lese- og skrivekunnskaper blir ikke bedre enn de bøkene de har tilgang på. Blir bøkene borte – eller vanskeligere tilgjengelig – blir også språkopplæringen vanskeligere. Også for barn og ungdom med minoritetsbakgrunn er tilgangen til aktuell litteratur viktig i språkopplæringen, og dermed integreringen. Det er en klar og opplagt sammenheng mellom boklig kunnskap og evnen til å lykkes i det norske samfunnet.

5 Det er en sammenheng mellom salgskanaler, antallet utgivelser og bruk av bøker

Selv om tre store forlag dominerer i antall utgivelser av barne- og ungdomsbøker i Norge, finnes det mange mindre forlag som gir ut slike bøker av høy litterær verdi. Disse mindre forlagene har ofte ikke samme mulighet som de store forlagene til å markedsføre bøkene sine, og er derfor avhengige av den eksponeringen de kan få i bokhandelen. NBU tror at fripris på bøker vil gi et sterkere fokus på få titler fra forlag med resurser til å skyve fram akkurat disse, på bekostning av mangfoldet. På litt

lengre sikt vil en slik utvikling kunne føre til at færre bøker blir gitt ut, at spekteret av bøker blir mindre, og at de bøkene vi i dag ser på som relativt "smale" utgivelser kan forsvinne fra markedet. En boklov, med de reguleringene den bør ha av f.eks. fastpris og abonnementsordninger, kan sikre utbredelse også for bøkene som forventes å selge mindre enn bestselgerne. Dette vil være særlig viktig for bøker på nynorsk og samisk.

Et stort mangfold av bøker er med på å sikre at de unge leserne finner bøker og bokserier de liker. Voksne kan nok bruke tid på å komme gjennom ei bok de strengt tatt ikke synes noe om, mens et barn fort vil legge boka bort og finne på noe annet å gjøre om boka ikke faller i smak. Et mangfold av bøker og en solid distribusjon av disse, sikrer at leseleden til barn og ungdom blir ivaretatt og dermed det levende, norske skriftspråket.

Konklusjon

Norske Barne- og Ungdomsbokforfattere mener at en regulering av det norske bokmarkedet gjennom en boklov vil sikre at det kommer ut flere og bedre bøker for barn og ungdom. En slik regulering vil sikre at bøkene er tilgjengelige når unge lesere trenger dem, og at det er mulig å få kjøpt bøkene lokalt. En boklov bør også sikre et mer stabilt grunnlag for forfatterens royaltyinntekter. Vi anbefaler derfor at det i likhet med land som Frankrike og Tyskland innføres en boklov i Norge, og mener at fastprisperioden for barne- og ungdomsbøker om nødvendig bør være lenger enn den er for voksenbøker, samt at det må finnes en abonnementsordning som sikrer at bøkene er tilgjengelige i alle bokhandler. Vi mener også at en slik regulering av bokmarkedet for barne- og ungdomsbøker er enda viktigere enn en lovregulering på omsetning av øvrig litteratur.

Oslo 16. april 2012

For Norske Barne- og ungdomsbokforfattere

Bjørn Ingvaldsen

Leder
